

NORSK OLJEMUSEUM

ÅRBOK 2015

Norske banker inn i oljenæringen

Av Kristin Øye Gjerde

Aktører på NOCO-skuta med Fred. Olsen i spissen, tegnet av Ellen Auensen i februar 1984.

Nykommeren Noco måtte lånefinansiere hele sin andel av Valhall-utbyggingen. Det var snakk om summer i en helt annen størrelsesorden enn det norske banker var vant med å håndtere. Hvem var i stand til å låne et oljeselskap penger til så store investeringer? Var det muligheter i det norske lånemarkedet, eller måtte selskapet gå utenlands?

For operatørselskapet Amoco Norge var situasjonen annerledes. Med et stort internasjonalt morselskap ryggen – kunne det sørge for en stor del av finansieringen, men også dette selskapet måtte låne kapital. Tilsvarende gjaldt for de andre andelseierne Amerada Hess og Texas Eastern.

Norske banker i en oljetid

I 1960-årene var oljefinansiering et nytt og spennende område for norske banker. Den norske Creditbank (DnC) var landets største bank, og var den banken som kastet seg først inn i denne virksomheten. Den første beskjedne satsingen skjedde i 1967 som aksjonær i oljeselskapet Syracuse Oils A/S, opprettet i 1965 med drøyt halvparten av aksjene på norske hender. Dette var på et tidspunkt da det enda ikke var funnet olje i Nordsjøen, men DnC så det som «en nasjonal oppgave» for banken å delta i den nye industrien

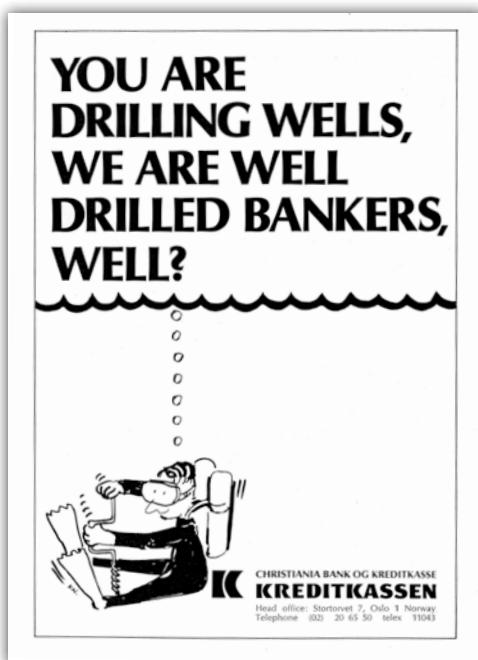
selv om det var forbundet med stor risiko. Fra før hadde banken bred erfaring med engasjementer innen industri og shipping. Oljeleting var likevel annerledes med større dimensjoner. Det skulle vise seg å være lønnsomt å komme tidlig inn i dette markedet, lære og få erfaring.

Etter funnet av olje på Ekofisk, gikk DnC i 1971 inn med en andel i Nocoto, forløperen til Saga. Slike direkte engasjementer var likevel et dilemma. Skulle banken delta med andeler, eller skulle den bare finansiere andres oljeleting og utvinning? Konklusjonen var at banken ikke burde engasjere seg som andelseier i oljeselskaper, og DnC solgte alle sine andeler i oljeselskaper til Saga. Oljesatsingen var likevel ikke så gal at den ikke var godt for noe. Med en egen oljeavdeling og med den ekspertise og erfaring banken hadde fått som andelshaver, var den godt rustet for å etablere seg som oljefinansieringsbank.

Noe av det første banken lærte var at bransjen på denne tiden var en vekstbransje. I 1973, like før skipsfartskrisen, noterte den nyansatte sjefen for oljeavdelingen i DnC Nils B. Gulnes, tidligere underdirektør i Industridepartementet, at oljeindustrien sannsynligvis ikke ville komme i noen krise.¹ Det gjorde den heller ikke. Yom Kippur krigen høsten 1973 gjorde olje og gass fra det politisk stabile nordsjøområdet enda mer ettertraktet. Og utbyggingene av offshorefelt på norsk sokkel sto i kø: Ekofisk, Frigg, Statfjord og Valhall.

Det var klart at oljeindustriens finansieringsbehov ville øke meget sterkt. Tradisjonelt hadde den internasjonale oljeindustrien bare i liten grad brukt lånekapitel. Oljeselskapene tok opp rene selskapslån, det vil si lån fra eget morselskap, til lav rente. Men utbyggingen av de dyre offshorefeltene gjorde oljeselskapene i økende grad avhengig av lånekapital. Tradisjonelt hadde lånekapitalen i oljeindustrien ligget på omtrent 10 prosent, men i begynnelsen av 1970-årene var dette steget til over 30 prosent.² Der var et sterkt voksende marked for kredittinstitusjonene.

Finansieringsbehovet var langt større enn det norske banker var vant til å operere med. Det var rett og slett for stort til at noen enkelt bank kunne påta seg dem alene. Oljefinansieringen måtte tas gjennom internasjonale lånekonsortier, i samarbeid mellom flere banker.³

Faksimile av reklame for Christiania Bank og Kreditkassens oljefinanstjenester

Kilde: Amoco Noco
Group Operating
Agreement.
17.08.1965

the time in question. As of the effective date of this Agreement each Operator's Percentage of Interest is as follows:

Amoco Norway Oil Company	28.33333%
Norwegian Oil Consortium A/S & Co.	15.00000%
Amerada Petroleum Corporation of Norway	28.33333%
Texas Eastern Norwegian, Inc.	28.33333%

I 1972, samme år som DnC solgte sine eierandeler i oljeselskap til Saga Petroleum, tok banken initiativet til å opprette «Den norske bankgruppe for petroleumsfinansiering». De som ble innbudt til et konsortium var Bergens Privatbank, Christiania Bank og Kreditkasse, Andresens Bank og Fellesbanken. Formålet var å delta i finansiering av utvikling og utvinning av petroleum og ilandføring via rørledning samt terminaler og andre installasjoner knyttet til rørledning. Virksomheten skulle være knyttet til norsk kontinentalsokkel og norsk territorium. Den første betydelige finansieringsoppgaven gruppen deltok i, var i bygging av rørledninger fra Ekofisk til Storbritannia og Tyskland. Det ble også gitt lån til Frigg utbyggingen, men etter at understelet til en av plattformene havarerte da det skulle plasseres på feltet, meldte betenkelighetene seg. Understelet ble liggende som et vrak på feltet, mens det raskt ble bygget et nytt understell. Alle bankene bortsett fra Bergens Privatbank trakk seg ut, og en fransk bank måtte inn og redde situasjonen. Bankgruppen sprakk altså i denne saken, og var et eksempel på den prøving og feiling som foregikk. Senere foretrakk disse bankene å operere hver på sin kant.⁴

Oljeavdelingen i DnC utarbeidet i 1973–74 en strategi med mål om at banken skulle være vel så mye en «oljefinansmegler (som) oljebank som deltar med egne midler». DnC måtte bli ekspert på å utarbeide låneavtaler. Det ble slått uttrykkelig fast at skulle banken bli anerkjent, måtte den være villig til å operere over hele verden, slik banken gjorde på shippingmarkedet.⁵

Amoco bringer norsk bankvesen på banen

I utgangspunktet var utbyggingen av Valhallfeltet beregnet å koste 652,7 millioner US dollar i 1976.⁶ Tre år senere var utbyggingskostnadene beregnet økt til 822 millioner US dollar.⁷ De tre amerikanske oljeselskapene Amoco, Amerada Hess og Texas Eastern hadde hver en part på 28,33 prosent, mens kommandittselskapet Noco, eid av 16 selskaper fra norsk industri, shipping og forsikring, hadde en eierandel på 15 prosent.

I 1977 gikk Amoco ut på lånemarkedet for å låne 150 millioner US dollar som skulle dekke cirka 65 prosent av selskapets kostnader ved utbyggingen. Den norske Creditbank var da blant fem petroleumsbanker som ønsket å lage et finansieringsopplegg. DnCs strategi lyktes fullt ut da banken fikk oppdraget med å være agent og en av to hovedadministratorer av det

store lånet til Amoco. Oppdraget var en milepæl, ikke bare fordi en norsk bank ble valgt til å stå for ledelsen av et slikt lån, men også fordi lånet representerte noe nytt. Sikkerheten var knyttet til utviklingen av selve oljefeltet, og ikke til låntagerens økonomiske status.

Ledelsen i Den norske Creditbank var stolt over at banken, som i internasjonal sammenheng var en så liten, ble valgt til å administrere det hele. Det skyldtes bankens kunnskaper om norske politiske og juridiske forhold om oljevirkksomheten i Nordsjøen. Banken var bedre i stand til å bedømme hva Valhallfeltet kunne tåle av finansielle byrder, enn hva utenlandske banker kunne være. «Man kan betrakte dette som en stor norsk leveranse av varer eller tjenester til utlandet. Dette er leveranse av kunnskap til et marked som kanskje er det eneste som er igjen av frie markeder i verden. Her er det alles kamp mot alle,» uttalte banksjef Borger A. Lenth i DnC.

Det tok halvannet år for Amoco å velge bank. Etter en utvelgelsesprosess ble oljeselskapet stående igjen med DnC og Morgan Guaranty Trust, New York, en amerikansk finansieringsinstitusjon med lange tradisjoner og med erfaring fra prosjektfinansiering i en rekke land. Det endte med at de to bankene sammen ledet konsortiet av banker som bidro til lånet. DnC var i tillegg agent for lånet, det vil si at banken var den som hadde ansvaret for å administrere det.⁸

DnC sto for 10 millioner US dollar av lånet, av det dekket DnC drøyt halvparten selv, mens andre banker i Europa sto for resten. Det var dermed ikke som långiver DnC hadde størst betydning. Det var kunnskapen banken satt inne med som gjorde den interessant. Avtalen ble undertegnet i mars 1979.

«Normalt ville finansieringen av et så stort prosjekt blitt bestemt på de store finansmarkedene i London og New York. Da ville vi hatt omtrent samme underlegenhet som i Hansa-tiden».

Banksjef Borger A. Lenth i DnB.

Kunnskapene det var snakk om gjaldt blant annet hvilken risiko som knyttet seg til statens lisensrettigheter som for eksempel rasjonering av produksjonen i Nordsjøen, forandringer i skattebetingelser eller royalties eller andre ting som myndighetene hadde rett til å gjøre innenfor lisensavtalen. Bankens oljeavdeling benyttet både interne og eksterne jurister og eksperter på internasjonal finansiering i dette arbeidet. Dermed fikk banken presentert rammebetingelsene oljeselskapene jobbet under i Norge for et internasjonalt bankmarked.

I februar 1982 ble lånet på 150 millioner US dollar som ble inngått i 1979 reforhandlet og økt til 225 millioner US dollar.⁹ Valhallutbyggingen var da blitt forsinket med to år og var blitt mye dyrere enn først beregnet.¹⁰

For oljeselskapet var det en fordel at tilbakebetalingen av lånet var knyttet til feltets evne til å produsere. Ulempen var at lånet ble noe dyrere

siden selskapet måtte betale bankene for å påta seg en slik risiko.¹¹ Dette ble kalt prosjektlån og var en smidig låneform tilpasset usikkerheten i olje-industrien. I realiteten ble mer usikkerhet veltet over på banken, som blant annet ikke fikk faste garantier for når eller hvor raskt tilbakebetalingen kunne skje. Store pengesterke selskaper ville kunne forlange en rimelig rente, mens de mindre etablerte som representerte den største risikoen måtte betale høyere rente. Det var disse selskapene som i særlig grad trengte smidigheten som lå i systemet med de «selvavviklende» prosjektlånene.¹²

*Avtalen med Svenska Petroleum ble senere videreført i en avtale med OK Petroleum i Sverige. Her fra undertegnelse av oljesalgsavtale mellom OK Petroleum og NOCO, 7. november 1989. Fra venstre: Per Otto Skaug, NOCO/ Saga, Leif Dons, NOCO, Peter Ekman, OK Petroleum og en representant for OK Petroleum.
Foto: Leif Dons*

Noco lånefinansierer mot olje til søta bror

Da Valhall-utbyggingen skulle finansieres, hadde Noco og de andre partnerne i AmocoNoco-gruppen allerede tjent sine første kroner på Tor-feltet. Noco som hadde en eierandel på fire prosent i Tor-feltet, hadde skaffet til veie sin andel av disse utbyggingskostnadene uten lånefinansiering. Det vil si 45–50 millioner kroner av en total kostnad på 1,2 milliarder kroner. Da Tor-feltet kom i drift i juni 1978, ga det kjærkomne inntekter. I årene 1978–81 bidro Tor-feltet til 370 millioner kroner til drift av NOCO og pengene ble brukt til finansiering av de første investeringene i Valhall-feltet. Dette var likevel langt fra tilstrekkelig til å finansiere Nocos kapitalbehov i utbyggingen av Valhall A.¹³ Utbyggingen var i 1979 kostnadsberegnet til 4 milliarder kroner, hvorav Nocos andel på 15 prosent var cirka 600 millioner kroner.

For å løse dette ble det i første omgang sett mot Sverige. I begynnelsen av 1979 inngikk Noco en finansieringsavtale med det svenske oljeselskapet Svenska Petroleum AB som skaffet til veie 100 millioner US dollar på det internasjonale kapitalmarkedet med svensk statsgaranti.¹⁴ Nocos sikkerhet lå i konsesjonsrettighetene og installasjonene på Valhall. I tillegg til vanlig bankrente godtok Noco å betale en såkalt «flytende rente» (royalty) på 2,5 prosent av Nocos produksjon fra Tor- og Valhall-feltene over feltenes levetid. Noco gikk også med på å overdra til Svenska Petroleum ti prosent av blokk 2/9 i nærheten av Valhall-feltet hvor Noco inntil da eide 25 prosent. Noco valgte denne finansieringsmåten for at eierselskapene selv skulle slippe å stille med sikkerhet for lånet.¹⁵

Svenska Petroleum's oppgave var å sikre tilførsel av olje til Sverige. Avtalen om at Noco skulle levere hele sin andel av produksjonen fra Tor-feltet og Valhall-feltet over feltenes levetid var derfor den grunnleggende forutsetningen for finansieringen. Oljen skulle selges til markedspris gjennom kvartalsvise prisforhandlinger.¹⁶ Da avtalen ble inngått, var det beregnet å utgjøre seks millioner tonn olje.

Dermed var det Valhall som for første gang brakte svenskene inn i norsk oljevirksomhet – og Valhall sikret råoljeleveranser til Sverige.

Noco-lån med sikkerhet i feltet

Beregningene over hva de totale utbyggingskostnadene for Valhall ville være, steg fra år til år. Fra 1979 til 1981 økte beregningene fra 4 til 7 milliarder kroner. Nocos andel på 15 prosent av dette var vel en milliard kroner. Siden Nocos «svenskelån» ikke dekket de økte utbyggingskostnadene på Valhall, inviterte selskapet en rekke banker til å gi tilbud på ny finansiering.

En kontrakt med en låneramme på 260 millioner US dollar, tilsvarende 1,313 milliarder norske kroner, ble undertegnet 11. oktober 1981 i Oslo av låntageren Noco og 17 norske og utenlandske banker. Denne gang var det Christiania Bank og Kreditkasse og Morgan Guaranty Trust Company i New York, som også hadde vært med å gi lån til Amoco, som ledet banksyndikatet. De sto for til sammen cirka en fjerdedel av lånesummen. Ellers deltok banker fra Norge, Sverige, Storbritannia, Frankrike, USA og Canada.¹⁷ Lånet dekket både tilbakebetaling av «svenskelånet» og videre finansiering av utbyggingen av Valhall og Tor-feltet.¹⁸ Låneavtalen var en av de største som var inngått i Norge, og Kreditkassen styrket dermed sitt engasjement i oljesektoren der Den norske Creditbank inntil da hadde spilt den ledende rollen blant norske banker.

Lånet var et typisk prosjektlån. Rentene for lånet skulle følge det svingende rentenivået på det internasjonale markedet i London, London Interbank Offered Rate (LIBOR), som i 1980 hadde ligget på mellom 12 og 20 prosent. Bankenes fortjeneste lå i hovedsak i marginen (topprenten) som bankene plusset på LIBOR på utestående beløp. Rentemarginen for denne type lån lå vanligvis på én prosent, noe som også gjaldt for lånet til NOCO.

Undertegnelse av NOCO's \$260 mill. lån den 9. desember 1981. Første rekke fra venstre: Arthur C. Eschenlauer, senior vice president Morgan Guaranty Trust Company of New York, Carl W. Carstens, adm. dir. Norwegian Oil Consortium A/S & Co., Tor Moursund, adm. dir. Christiania Bank og Kreditkasse. Andre rekke fra venstre: Nils Gregusson, advokat Wiersholm, Bachke og Helliesen, David Mullock, advokat Norton, Rose, Botterell & Roche, London, Gunnar Frognæs, banksjef Christiania Bank og Kreditkasse og Leif Dons, ass. dir. Norwegian Oil Consortium A/S & Co.

NOCO
Norwegian Oil Consortium A/S & Co.

Valhall Field, Norway
\$260,000,000 Development Financing

Managed by:
CHRISTIANIA BANK OG KREDITKASSE MORGAN GUARANTY TRUST COMPANY OF NEW YORK

Funds provided by:
MORGAN GUARANTY TRUST COMPANY OF NEW YORK CHRISTIANIA BANK OG KREDITKASSE

CITIBANK, N.A.	MONTAGNARIUS BANK OF NEW YORK	Calvert Corporation
Bank of America NT & SA	Bank of Montreal International Limited	Bank of Scotland
The Bank of Nova Scotia (Canada) Inc. Ltd.	Bank of Toronto	San Rafael Bank of Canada
Commerce Bank		
First City National Bank of Houston	Wachovia	Bankers Trust Company, N.Y.
First National City Bank	Wilmington Trust Company	Union Bank of Switzerland Ltd.

Agent:
CHRISTIANIA BANK OG KREDITKASSE

This announcement appears as a matter of record only. December 9, 1981

Avdraget på lånet skulle tilpasses de inntekter som NOCO kunne regne med å få når produksjonen på Valhall kom i gang i 1982. I forbindelse med denne refinansieringen prøvde Noco å få opphevet forpliktelsen med å betale den «flytende renten» eller «royalty» til Svenska Petroleum AB. Saken ble bragt inn for voldgift, men ble ikke løst før i 1989 da det ble inngått forlik i forbindelse med en ny oljesalg-avtale med OK Petroleum AB som da hadde overtatt Svenska Petroleum AB.¹⁹

Administrerende direktør Tor Moursund i Kreditkassen karakteriserte 260 millioner dollarlånet som en milepæl både for Kreditkassen og norsk bankvesen generelt, både når det gjaldt størrelsen og selve typen lån. Sikkerheten for lånet var annerledes enn det som var vanlig i Norge. I prinsippet

var det ikke annen form for sikkerhet for tilbakebetaling enn at tilstrekkelige mengder olje og gass ville strømme opp av borehullene til priser som dekket omkostninger, renter og avdrag. Dersom de geologiske og tekniske beregningene for Valhall-feltet slo feil, var det bankenes risiko. Bankene hadde pant i feltet, og siden dette ikke hadde skjedd før måtte det opprettes et nytt statlig register. Her lå en vesentlig forskjell i forhold til lånet Amoco tok opp i 1979. Der var avtalen at hvis feltet ikke inneholdt de petroleumsmengdene som en hadde regnet med, lå risikoen hos oljeselskapet.²⁰

For Noco var det avgjørende at bankene gikk inn med risikoen, og ikke innebar noe økonomisk ansvar for eierne, uttalte administrerende direktør Carl W. Carstens i Noco. Banksjef Gunnar Frognes i Kreditkassen som var arkitekten bak organiseringen av lånet, fremholdt at man i Kreditkassen følte seg komfortabel med balansen mellom risiko på den ene siden og inntjeningssevne på den annen side. Han opplyste at det var stor interesse i bankverdenen for å være med i syndikatet.

«Ved vår organisering av dette lånet har vi gjort verdens ledende banker rangen stridig når det gjelder denne meget kompliserte og risikofylte form for finansiering», sa Moursund. Bankene hadde gransket de tekniske, juridiske og økonomiske utsiktene for Valhall og tilpasset lånet norske forhold. Både Norges Bank og Olje- og energidepartementet hadde vært inne i bildet ved utarbeidelsen av avtalene som til sammen utgjorde lånepakken.²¹

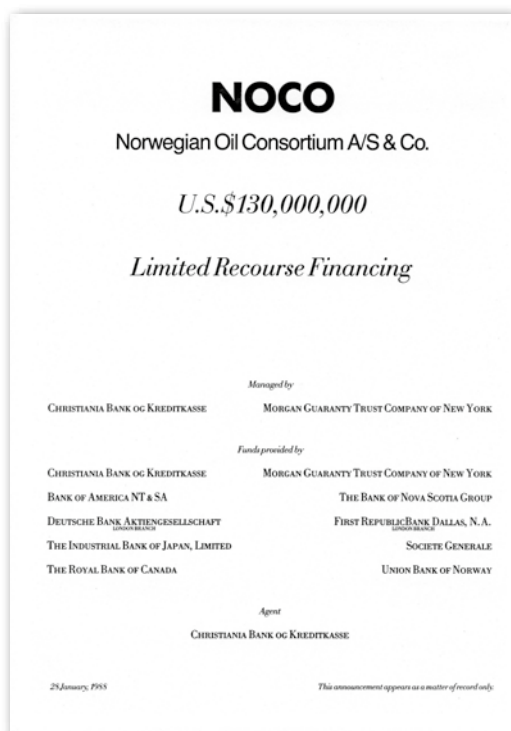
Nervøse banker etter oljeprisfall

Olje- og energiminister Vidkunn Hveding roste de medvirkende bankene for å ha utvist oppfinnsomhet og vilje til nytenkning ved denne finansieringen. «Nyvinningen ved denne typen lån er at man på en mer direkte måte kobler bankene og ressursene. Dette skulle gjøre det lettere å få lån for selskaper med for eksempel få ansatte, men med påviselige ressursen i bakhånd», sa Hveding.²² En karakteristikk som passet perfekt på Noco.

Vellyden avtok etter oppstarten av Valhall og de stadige problemer med brønnene i kalksteinsreservoaret. Det tok tid å finne løsninger, men ved begynnelsen av 1986 var de fleste brønnene som hadde hatt problemer på grunn av kalkinnsig, rensset og satt i produksjon igjen. Totalt 17 brønner var i produksjon. Da dukket det opp problemer av en helt annen karakter.

Oljeprisen som hadde vært på 40 US dollar fatet da låneavtalen ble inngått, var falt til 20 dollar fatet i første kvartal 1986 og sank videre til 12 dollar fatet ved slutten av året. Tilbakebetalingen av lånet på 260 millioner dollar som var knyttet til pengeflyten i selskapet ble forsinket. Selv om lånet ble redusert fra 143 millioner US dollar til 113 millioner US dollar i løpet av 1986, gikk tilbakebetalingen mye senere enn forventet. Etter planen skulle lånet være tilbakebetalt 30. november 1988. Det virket nå lite sannsynlig.²³

Bankene begynte å bli nervøse, og på et tidspunkt ble adm. dir. Leif Dons i Noco kalt inn til møte med Morgan Guaranty Trust Company i New

Kilde: Leif Dons

York. Hensikten fra Morgans side var å få Dons til å gå til eierne i Noco for at de selv skulle garantere for resten av lånet. Dons repliserte med å spørre Morgan hvor dette sto i avtalen, og sa at det ikke lot seg gjøre. Morgan ville ikke gi seg og presset på, men samtalen kom ikke videre. Dons som mente å ha retten på sin side, reiste seg og gikk fra møtet. Vel tilbake i Oslo var han spent på reaksjonen fra Fred. Olsen, som var styreleder i Noco fra mars 1987. Men Fred. Olsen mente at det var bare bra at Dons ikke hadde nærmet seg bankenes premisser. En avtale var en avtale. Dessuten ville det vært bort i mot umulig å skaffe slike garantier fra eierne i Noco.²⁴

Styret i Noco var likevel nødt til å sikre selskapet finansiering på lengre sikt. Selv om lånet ble ytterligere redusert ved tilbakebetalinger til 96 millioner US dollar i 1987, var det langt fra innbetalt. Kreditkassen og Morgan Guaranty fikk mandat til å refinansiere lånet i november 1987. En ny låneavtale på 130 millioner US dollar

ble inngått 28. januar 1988. Også dette lånet hadde sikkerhet i selskapets konsesjoner og produserende felt.²⁵ Med stigende oljepriser gikk tilbakebetalingen av dette lånet greit, og allerede i årsmeldingen for 1989 kunne NOCO melde om at selskapets likviditet var god, eierne fikk utbetalt utbytte på 9 millioner US dollar og det ville ikke være noe problem å betale tilbake lånet innen den avtalte fristen i 1992.²⁶

Men det så ut til at bankene hadde lært en lekse. Å sitte med risikoen for et oljefelt var ikke særlig bra når oljeprisen var på et bunn nivå. Dermed ble avtalene med Kreditkassen og Morgan Guaranty Trust Company de første og siste avtalene med denne typen bankgaranti.²⁷

Texas Eastern klarer seg selv

Det mest anonyme selskapet blant Valhalleierne var Texas Eastern Norwegian Inc.. Dette selskapet var eid av Texas Eastern Corporation i Houston Texas. Selskapet ble etablert i 1947 da Texas Eastern Transmission Corporation ble grunnlagt. I USA drev selskapet mest med rørtransport av gass og olje, raffinativirksomhet, salg av bensin og eiendomsutvikling.²⁸

I 1960-årene begynte Texas Eastern å interessere seg for Nordsjøen. Som deltaker i AmocoNoco gruppen fikk selskapet andeler i en rekke lisenser som medførte både lete- og produksjonsoppgaver i Nordsjøen. Texas Eastern hadde eierandeler i Valhall, Tor, Statfjord og Murchinson samt Hod og Snorre. Men siden selskapet ikke hadde spesialisert seg på oljeutvinning, var det ikke selv operatør.²⁹

Det er ikke mye som står skrevet om Texas Eastern i norske dagsaviser i 1970- og 80-årene. Som andelseier i Tor-feltet fikk selskapet inntekter der fra 1978, men det er grunn til å anta at selskapet skaffet finansiering til blant annet Valhall gjennom lån fra morselskapet i USA.

Texas Eastern ble styrket som energiselskap da det kjøpte Petrolane Inc. i 1984. Siden selskapet ikke var operatør, ble det selv vurdert som et oppkjøpsobjekt. I 1989 ble Texas Eastern Norwegian Inc. kjøpt opp av Enterprise Oil Norge – et datterselskap av det britiske Enterprise Oil – som ble opprettet ene og alene for å drive videre virksomheten til Texas Eastern.³⁰

Amerada Hess låner norske kroner

Også det amerikanske oljeselskapet Amerada Hess fikk lån til Valhall-utbyggingen i Norge. Amerada Hess som eide 28,1 prosent i Valhallfeltet, var et amerikansk oljeselskap med hovedkontor i New York i USA. Det besto av to selskaper med hver sin historie. Amerada, som ble grunnlagt av den britiske oljeentreprenøren Lord Cowdray i 1919, var en betydelig oljeproducent i Nord Amerika. Hess, som ble grunnlagt av Leon Hess i 1933, hadde spesialisert seg på raffinering og salg av petroleumsprodukter. De to selskapene utfylte hverandres aktiviteter, og i 1969 fusjonerte de til Amerada Hess Corporation. Forretningsvirksomheten økte, og selskapet interesserte seg for Nordsjøområdet både på norsk og britisk side. Det at Amerada fra 1965 var inne på eiersiden av blant annet Tor- og Valhall-feltet på norsk sokkel bidro betydelig til denne porteføljen.³¹

Gjennom sitt norske datterselskap ble Amerada Hess den første låntager som benyttet seg av en ny ordning med opplåning i norske kroner til finansiering av oljevirksomhet på kontinentalsokkelen. Lånet som var på 400 millioner kroner, var arrangert av Den norske Creditbank. DnC bidro med midler inn i lånet i tillegg til å være agent for lånet, dessuten deltok Sparebanken Oslo Akershus, Forretningsbanken, Nordlandsbank, Rogalandsbanken og Vestlandsbanken. Når finansieringsoppgavene vokste de største norske bankene over hodet kom dette de små til gode.

DnC var i 1982 virkelig kommet inn i dette markedet, og hadde i lengre tid arbeidet med utformingen av låneavtalen og rentebestemmelsene for lånet til Amerada Hess. Tilsvarende bestemmelser ble brukt for andre lån av samme type, blant annet i en låneavtale for en milliard kroner til Statoil. Å låne penger til Statoil var relativt sikkert, siden selskapet nøt godt av statsgaranti.

Årsaken til at norske banker ekspanderte sine utlån til virksomheter på norsk kontinentalsokkel på denne tiden var at myndighetene i 1982 åpnet for at norske banker kunne låne ut kroner til virksomheten på norsk sokkel uten at disse lånene skulle telle med ved beregningen av de beløp bankene måtte plassere i obligasjoner for å oppfylle den såkalte plasseringsplikten (hvor stort beløp bankene måtte ha i reserver). Dette skyldtes at slike lån

bidro til å trekke likviditet ut av fastlandsøkonomien uten at den ble bundet til lavt forrentede statspapirer. De kunne dermed være et alternativ til høyere reservekrav, noe som ga bedre avkastning for bankene.

For 1982 var det trukket opp en samlet ramme på tre milliarder for slike lån. Amerada Hess og Statoil benyttet til sammen 1,4 milliarder kroner av denne rammen.

En ny ting med dette lånet var at renten var knyttet opp til markedsrente for det norske pengemarked, en rente som fikk betegnelsen «Oslo Interbank Offered rate». Denne renten var definert som renten på kroneinnskudd i terminmarkedet for kroner i Oslo. Lånet ville dermed på samme måte som utenlandske lån som var knyttet til LIBOR, få en rente som var markedsbestemt. Banksjef Stein Wessel Aas i Den norske Creditbank mente dette var «et viktig skritt i retning av å utvikle et mer differensiert markedstilbud for kroner både hjemme og ute».³²

Kalkulert risiko

Som vi har sett hadde både Kreditkassen og DnC i petroleumsfinansiering funnet en nisje der de kunne samarbeide på like fot og konkurrere effektivt med de store utenlandske bankene. Det skyldtes særlig den lokalkunnskapen om feltvikling på norsk sokkel som de norske bankene lettere kunne tilegne seg enn de utenlandske. For å bli ansvarlig långiver var evnen til å arrangere lån viktigere enn evnen til å gi lån.

For de norske bankene betydde det mye økonomisk å komme i agentposisjon for lånene. Det betydde hånd om store betalingsstrømmer med en innbakt gevinst. Men det var også andre måter å tjene penger på som oljebank. Alle selskaper som opererte på norsk sokkel trengte arbeidskonti i norske banker, og da var det snakk om store betalingstransaksjoner. Bare formidling av skattemidler til den norske stat representerte en stor pengestrøm. Det var særlig de opprinnelige vestlandsbankene, Bergen Bank og Rogalandsbanken som satset sterkt i dette markedet, men Creditbanken og Kreditkassen tok opp konkurransen.³³

For bankene var 1970- og 1980-årene en periode med prøving og feiling for å bygge kompetanse i et oljemarked preget av sjansespill. Det var risiko knyttet til lønnsomhet i utbygging av feltene med tanke på om olje- og gassreservene var riktig beregnet. Var teknologiutviklingen kommet langt nok i forhold til de utfordringene en støtte på? Hvordan utviklet oljeprisen seg? Hvordan ville de politiske rammebetingelsene med hensyn til konsekasjoner og skatt også videre bli. Og hvordan ville politiske og økonomiske hendelser internasjonalt påvirke markedet? Fallgruvene var mange og mye kunne gå galt, men mulighetene for gevinst var også store.

På Valhall produserte feltet svært bra på slutten av 1980-årene og i 1990-årene. Feltet ble kalt en pengemaskin. Risikoen som bankene og oljeselskapene hadde tatt i 1970-årene skulle vise seg å være verdt det.

Noter

- 1 Red. Sejersted, Francis, 1982: *En storbank i blandingsøkonomien. Den norske Creditbank 1957–1982*: 236–39.
- 2 Smst.: 240.
- 3 Smst.: 240.
- 4 Smst.: 241.
- 5 Smst.: 243.
- 6 Kostnadsanalysen.
- 7 Aftenposten, 09.03.1979, «Milepæl for norsk bankvesen».
- 8 Smst..
- 9 Aftenposten, 10.02.1982, «225 mill. dollar til Amoco».
- 10 Stavanger Aftenblad, 02.10.1982, «Valhall i produksjon to år etter planen».
- 11 Smst..
- 12 Red. Sejersted, Francis, 1982: *En storbank i blandingsøkonomien. Den norske Creditbank 1957–1982*: 248–49.
- 13 Leif Dons i mail 28.01.2014.
- 14 VG, 11.09.1979, «Søta bror får Ekofisk-andel» og Stavanger Aftenblad 12.05.1979 «Svenska Petroleum med i Nordsjøen».
- 15 NOCO Annual Report 1979.
- 16 Leif Dons i mail 28.01.2014.
- 17 Blant norske bankene deltok Forretningsbanken og Sparebanken Oslo Akershus i finansieringen.
- 18 Stavanger Aftenblad, 19.01.1982, «Large loan».
- 19 Leif Dons i email, 28.01.2014.
- 20 Leif Dons i email, 23.01.2014.
- 21 Aftenposten, 12.10.1981, «Milliardlån til norsk sokkel».
- 22 Smst..
- 23 NOCO Annual Report 1986.
- 24 Leif Dons i samtale med Kristin Øye Gjerde, 22.01.2014.
- 25 NOCO Annual Report 1987.
- 26 NOCO Annual Report 1989.
- 27 Leif Dons i samtale med Kristin Øye Gjerde, 22.01.2014.
- 28 NOCO Annual Report 1986.
- 29 Smst..
- 30 NTB, 13.03.1991, «Resultatframgang for Enterprise Oil Norge». Enterprise ble opprettet i 1982 av den britiske regjering for å ta hand om offshore oljeleting og utvinningsinteressene til the British Gas Corporation. Selskapet ble privatisert og børsnotert i 1984. I 2002 ble det kjøpt opp av Royal Dutch Shell for 3,5 milliarder britiske pund.
<http://www.dn.no/arkiv/article27485.ece>
- 31 I mai 2006 forandret Amerada Hess navnet til Hess Corp. Kilde: Amerada Hess hjemmeside.
- 32 Aftenposten, 10.05.1982, «Amerada Hess med ny type kronelån».
- 33 Red. Sejersted, Francis, 1982: *En storbank i blandingsøkonomien. Den norske Creditbank 1957–1982*: 253–55.

ABC – fra husforening til LO

Av Trude Meland

Da Valhall-feltet åpnet i 1983 valgte de operatøransatte å starte en husforening etter mal fra tilsvarende klubber på Ekofisk, Frigg og Statfjord. Foreningen fikk navnet Amoco Bedrifts Club – ABC. Disse husforeningene var ikke del av det etablerte arbeidslivssystemet, og var uavhengig fra de store hovedorganisasjonene. Framveksten av slike uavhengige fagorganisasjoner var spesielt for arbeidslivsrelasjonene i petroleumssektoren de første årene.

Husforeningen samordnet seg etter hvert i en større forening som utviklet seg til en selvstendig fagforening, Operatørfagforeningenes samarbeidsutvalg OFS. Men parallelt med utvikling i arbeidsorganiseringen i Norge, måtte også OFS endre seg, og til slutt ble de for små. OFS opphørte som frittstående og partipolitisk uavhengig arbeidstakerorganisasjon og ble en del av Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS). ABC ville ikke inn i YS, det oppsto en uenighet mellom ABC og OFS og «skilsmissen» måtte til slutt avgjøres av Høyesterett.

For å se hvordan og hvorfor ABC oppsto, hvordan klubben gjennom OFS etablerte seg utenfor det korporative system, for til sist å kapitulere, må vi

Ocean Viking under bygging (1966-1967) på Aker Mekaniske Verksted ved Aker brygge i Oslo. Foto: Sigurd-Tore Anda/NOM

først tilbake for å se hvordan systemet fungerte da oljeindustrien kom til Norge.

Norge i 1960-årene

De første tildelinger på norsk sokkel var preget av utenlandsk industri og dominert av angloamerikanske operatørselskap, leverandører, eksperter og arbeidsledere som hadde forutsetninger i oljeselskapenes tradisjoner og multinasjonal organisering. Virksomheten i Norge på 1960-tallet var relativt avgrenset og isolert – det var en liten enklave i den norske industrien. Oljevirksomheten omfattet bare de som direkte hadde sitt arbeid i oljeselskapene og i oljeleting var det lite sysselsetting. I 1969 utgjorde det bare 500 arbeidsplasser.¹

Den internasjonale oljeindustrien var på 1970-tallet preget av autoritære og hierarkiske trekk som tilsynelatende skjøyv det mer medvirkningsorienterte norske korporative systemet til side. Oljeselskapene hadde med seg holdninger og metoder fra multinasjonal industri og det var lite rom for norske fagforeningstradisjoner og kollektiv organisering. De syv søstre – de syv største oljeselskapene i verden, Standard Oil of New Jersey (Esso), British Petroleum, Royal Dutch-Shell, Gulf Oil, Texaco, Standard Oil of California (Chevron) og Standard Oil of New York (Mobil) – hadde opparbeidet seg en maktkonsentrasjon og trumfet stort sett igjennom sine interesser og arbeidsformer, med et sentralisert og stivt styringssystem, hvor avgjørelser på detaljert nivå ble avgjort på sentralt hold.

I Norge ble de møtt med krav om at virksomhetene skulle drives fra norsk jord gjennom norske datterselskap. Det endret imidlertid ikke den tette rapporteringsstrukturen til konsernledelsen i moderselskapet. Selv om Amoco ikke var en del av de syv søstre, var styringssystemene de samme. Graden av lokal frihet var liten.

Arbeidsprosedyrene var preget av standardisering, både i forhold til teknologi og organisering av arbeidet. De amerikanske selskapene drev ledelse ovenfra og ned. I tillegg var virksomheten preget av en spesialisert arbeidsdeling, et entreprenesystem med et helt nettverk av spesialiserte kontraktørssystem. Mens operatørselskapet utførte visse nøkkelfunksjoner, ble mer arbeidsintensive oppgaver satt ut til underleverandører. Det førte til en komplisert og differensiert selskapsstruktur.²

Dette var et system som underminerte fellesskap og solidaritet. Konglomeratet av selskaper og organisasjonsmønstre var uoversiktlig og oppstykket og gjorde solidariteten mellom yrkesgrupper avgrenset.

Det oppsto tidlig motsetninger mellom oljenæringen og norsk arbeidslivskultur. For de utenlandske operatørselskapene var styringsretten og forretningsfriheten hellig og de viste uvilje mot fagforeninger og arbeidslivssamarbeid. Dette gjaldt også Amoco som var et av de første oljeselskapene som etablerte seg i Norge.

Husforeningene

Husforeningsmodellen dominerte store deler av virksomheten tidlig i 1970-årene og de etablerte fagforeningene fikk knapt forfeste. Først ut var husforeningen på Ekofisk som ble opprettet allerede i 1973 av amerikanske Phillips Petroleum, fulgt av Statfjordansattes forening (SaF) i det amerikanske Mobil og EANO – husforeningen for operatøransatte i franske Elf.

Ekofisk-komiteen var den første husforeningen på norsk sokkel.

Foreningen på Ekofisk var i utgangspunktet ikke en selvstendig klubb, men en fagforening underlagt bedriften, det som i USA kalles en Company Union. I 1973 kom Phillips Petroleum Norway til de om lag 200 ansatte på Ekofisk med forslag om

et representasjonsorgan som kunne legge til rette for mer formelle relasjoner mellom ledelsen og tilsatte. De ville etablere et tillitsmannsutvalg selskapets ledelse kunne kommunisere med – innenfor det selskapet fant rimelig. Phillips aksepterte ikke restriksjoner i styringsretten, og opprettet derfor det de kjente – en Company union.³

Da Phillips la fram planene om å danne en selskapsintern fagforening var det overraskende få motforestillinger blant de ansatte og Phillips Petroleum Company Norway Employee Committee (PPCNEC) ble startet.⁴

Selskapet hadde to agendaer med prosjektet: å få et noenlunde lojalt tillitsmannsapparat som ledelsen i selskapet kunne stole på og å holde den etablerte fagforeningen borte – unngå innblanding fra «outside third parties». Selskapet var villig til å diskutere lønn og yte bistand i skattespørsmål, men husforeningen fikk ikke gehør i saker om arbeidsmiljø, arbeidstid eller arbeidsvern.

Men utviklingen gikk ikke slik Phillips hadde sett for seg og ønsket – husforeningen begynte tidlig å opponere og allerede senere samme år brøt de med sin arbeidsgiver og startet arbeidet med å bygge en uavhengig fagforening – uten tilknytning til hverken selskapet eller noen hovedorganisasjon. Foreningen tok navnet Ekofisk-komiteen.

Ekofisk-komiteen viste seg å være en aksjonsvillig, fri og uavhengig fagforening av og for oljearbeidere.

Allianser

Etter å ha forsøkt løse allianser med flere andre forbund kikket Ekofisk-komiteen til andre husforeninger – Mobil og Elf. Og i 1977 ble det bestemt å opprette et samarbeidsutvalg, et forum hvor tillitsvalgte kunne treffes og utveksle meninger og synspunkt – men uten beslutningsmyndighet eller vedtekter. Mot slutten av året ble det utviklet mer bindende, formelle vedtekter og sammenslutningen fikk navnet Operatørfagforeningenes samarbeidsutvalg – OFS. Det var en frittstående fagforening uten tilknytning til LO eller andre hovedorganisasjoner, snarere etablert som en motsetning til LO. Foreningene skulle ikke slås sammen og de forhandlet hver for seg med sine respektive operatørselskap lokalt, om lønns- og arbeidsvilkår som var svært ulike fra selskap til selskap.⁵

OFS vokste og 1980 ble et merkeår da foreningen fikk status som landsomfattende arbeidstakerorganisasjon og seilte opp som en skarp konkurrent til NOPEF - Norsk Olje- og Petrokjemisk Fagforbund, et forbund innen LO systemet. Vesensforskjellen mellom OFS og den etablerte fagbevegelsen var ageringsmønsteret; grunnplansaktivisme og streikevilje.

OFS viste kampviljen allerede ved første anledning. 1981 kom det til ulovlige aksjoner på Statfjord – den første i en lang rekke streiker. Aksjonsvilje viste å lønne seg – lønnsøkningen i oppgjøret i 1981 var på mellom 30 og 35 prosent.

Seieren skyltes ikke bare OFS egeninnsats, men også en svak arbeidsgiverorganisering. Operatørselskapene hadde som nevnt en frihetsideologi

– og var av prinsipp imot all statlig innblanding og overordnet organisering. Det eksisterte riktignok et samarbeidsorgan, men det var ikke forpliktende og ikke tilknyttet en arbeidsgiverorganisasjon. Samarbeidsorganet Norske Operatørselskapers Forening hadde seks deltakere; foruten Phillips, Mobil og Elf var de tre norske selskapene Statoil, Norsk Hydro og Saga Petroleum med. Foreningen forhandlet ikke på vegne av medlemmene og lønns- og arbeidsvilkår ble regulert gjennom lokalavtaler.

Etter de ulovlige aksjonene på Statfjord ga Mobil etter og tilbød sine ansatte et raust lønnshopp. De andre selskapene måtte følge etter. For et operatørselskap utgjorde lønningene bare en liten del av utgiftene, det kostet atskilling mer å få stopp i produksjonen.

Arbeidsgiversiden, LO og staten begynte å se OFS som en trussel mot maktbalansen i arbeidslivet. Organisasjonene ellers i arbeidslivet holdt seg stort sett til det korporative system og aksepterte de økonomiske rammene til staten. Selv om OFS lå utenfor det etablerte system, hadde de nytt godt av sympati i opinionen, men etter lønnsoppgjøret i 1981 endret det seg og begrepet lønnsadel ble stadig oftere brukt. Men lønnsoppgjøret utløste også frustrasjon blant LOs medlemmer, og følgene ble en masseutmelding.

OFS hadde vist seg som et problem for hele lønssystemet i Norge, og for å bøte på det startet styresmaktene en storstilt fornuksprosess av oljesektoren.⁶

*Arbeidsliv på Valhall.
Foto: Ukjent/BP*

Fornorsking

Oljevirksomheten gjennomgikk fra begynnelsen av 1980-årene en prosess der aktører i sektoren gradvis ble påtvunget spilleregler mer i tråd med det norske arbeidsliv generelt. Det innebar en «normalisering» av avtaleverket og arbeidsvilkårene i virksomhetene, samtidig som det gikk mot en utvikling av et forenklet og langt mindre fragmentert organisasjonsmønster på både arbeidstaker- og arbeidsgiversiden.

I dag er det bare to dominerende forbund på arbeidstakersiden IE (LO) og SAFE (YS). Utenlandske og norske oljeselskap har samkjørt sine interesser på arbeidsgiversiden igjennom Norsk olje og gass. Oljeindustrien er ikke lenger en enklave i samfunnet, men en integrert og viktig del av den norske modellen.

Rundt 1980 hadde OFS vist seg kompromissløs, og hadde en mulighet til å ramme der det sved mest – de kunne på kort varsel stenge hele oljeproduksjonen. Det medførte en maktposisjon større enn medlemstallet skulle tilsi.

Etter lønnsoppgjøret i 1981 var Willoch-regjeringen ikke først og fremst bekymret for lønnsutviklingen i Nordsjøen, men redd for smitteeffekten til landindustrien. Den samme regjering som tidligere hadde kritisert korporativismen, gikk nå inn for at selskapene måtte tilpasse seg arbeidslivstradisjonene. Selskapene fikk beskjed om å legge om lønnspolitikken og forholde seg til en arbeidsgiverorganisasjon – hvis ikke ville det få konsekvenser for både framtidige konsesjonstildelinger, skatteregler og arbeidstvistloven, den såkalte Willoch-doktrinen. Operatørselskapene fulgte opp og omgjorde gamle Norske Operatørselskapers Forening til Norske Operatørselskapers Arbeidsgiverforening (NOAF) og ble medlem i Norsk Arbeidsgiverforening (NAF). NOAF er forløperen til dagens Norsk Olje og Gass. Fram til nå hadde fagforeningene kunnet spille på motsetninger mellom selskapene, men med en allianse mellom selskapene og staten ble denne muligheten tatt vekk. OFS mistet til da sitt viktigste kort – de kunne ikke lenger spille operatørselskapene opp mot hverandre.

OFS – en paraplyorganisasjon

Organiseringen på arbeidsgiversiden drev også igjennom en endring i OFS. OFS var en ubyråkratisk og lite hierarkisk organisasjon hvor det ikke var langt mellom bunn og topp. Etter den store seieren i lønnsoppgjøret ønsket stadig flere foreninger og yrkesgrupper å knytte seg til organisasjonen. Som følge av dette og regjeringens innstramning, ble det på et ekstraordinært landsmøte i 1982 vedtatt at OFS skulle bli en hovedorganisasjon for alle yrkesgrupper i Nordsjøen, ikke bare for operatøransatte. Det ble vedtatt nye vedtekter og navnet ble endret til

OFS skiftet navn flere ganger, men beholdt forkortelsen.

Oljearbeidernes Fellessammenslutning – fortsatt med forkortelsen OFS. De gamle husforeningene – de tre organisasjonene for operatøransatte dannet Operatøransattes Forbund (OAF) som ble et av fire forbund.

Tre nye forbund ble tatt opp – Rederiansatte Oljearbeideres Forbund (ROF), Oljeborernes Forbund (OBF) og Cateringansattes Forbund (CAF). Men OFS sentralt hadde fortsatt relativt lite makt over enkeltforbundene og hvert forbund forberedte selv tariffsaker og førte selv forhandlinger. De første årene var solidariteten mellom forbundene relativt god; om enn spent.⁷ Hovedmålet var nå å rydde LO og YS ut av Nordsjøen.

ABC opprettes og blir del av OFS

Fagforeningen til Amoco ble dannet 14. februar 1983 som en husforening for alle ansatte i oljeselskapet Amoco. I mars 1983 søkte de medlemskap i OAF og ble innvilget det en måned senere.

Etter 1981 fulgte noen vanskelige år for OFS. Reallønnen til de fleste offshorearbeidere gikk ned i løpet av 1980-årene og hvert oppgjør med unntak av 1987 ble tatt til rikslønnsnemnd. Enkelte grupper som cateringansatte kom bedre ut enn andre, men det var fortsatt et stort gap mellom dem og de operatøransatte.

OFS fortsatte å føre en aktivistisk og offensiv lønnspolitisk strategi, men oppnådde ikke mer enn LO forbundene. Frustrasjonen spredde seg blant de kontraktøransatte som hadde harmonisering av lønn som sitt fremste krav. De økonomiske rammene og oppgjørsformen ble satt av hovedorganisasjonene LO og NAF, sammen med myndighetene. Willoch-doktrinen sammen med lønnsnemnd hadde svekket OFS og foreningen klaget på at det ikke fantes mulighet til reelle forhandlinger i Nordsjøen.

Organisasjonen beholdt likevel sin forbundsautonomi og grunnplansorientering, og sto fram som politisk uavhengig og lite sentralstyrt.

NOAF hadde utvidet sitt medlemsområdet fra de opprinnelige 12 operatørselskapene med fire cateringselskap og seks borebedrifter og sto dermed sterkere. For å ordne uoversiktlige avtaleforhold fremmet NOAF høsten 1985 forslag om å etablere en felles tariffavtale for produksjon, catering og borevirksomheten. Forslaget fikk ikke gjennomslag hos arbeidstakersiden.

OFS ville ha forbundsvis forhandlinger, hvert enkelt forbund skulle selv forhandle sine tariffkrav uten samordning med de øvrige forbundene. Men samtidig definerte OFS noen felles krav; nedsettelse av pensjonsalder til 55 år, nedsettelse av arbeidstid fra 55 til 33,6 timer per uke, utvidet fødselspermisjon og lik lønn for likt arbeid. Selv med krav om harmonisering på tvers av forbund og yrkesområder – lik lønn for likt arbeid – skulle det føres selvstendige forbundsvis oppgjør.

ABC (Amoco Bedrift Club) ble opprettet som husforening for de operatøransatte på Valhall.

NOAF ga seg ikke, og før lønnsoppgjøret i 1986 ga de klar melding om at avtaler og forhandlinger skulle samordnes og at det skulle føres et solidarisk oppgjør hvor utfallet av ett forbunds forhandlinger ville innvirke på de andre forbundenes forhandlinger.

For OFS var det uaktuelt med samordnede forhandlinger. Hvert enkelt forbund skulle forhandle sine tariffkrav uten samordning.⁸ Noen unntak ble gjort da OFS fremmet felles krav på vegne av alle forbundene om senkning av pensjonsalder, arbeidstidsreduisering og lønnsharmonisering. Men selve lønnsforhandlingene foregikk hver for seg.

Cateringansatte Forening (CAF) var først ute. De gikk for full lønnsharmonisering med andre offshoreansatte. Kravet ble forkastet av arbeidsgiversiden og 6. april 1986 gikk CAF til streik og – til tross for en viss motvilje – fulgte de andre forbundene i OFS lojalt opp og tok ut sine medlemmer i sympatistreik. NOAF på sin side kunne ikke akseptere kravet og varslet lockout av samtlige medlemmer av både OFS og NOPEF på alle faste produksjonsplattformer. Dermed var alle arbeidstakerne i konflikt før de andre forbundene hadde startet sine forhandlinger.

Resultatet var nedstenging av hele produksjonen på norsk sokkel og tvungen fordelingsløsning hos Rikslønnsnemnden.

Konflikten var beleilig for både staten og selskapene. Oljeprisen hadde det siste året falt dramatisk, OPEC presset Norge for å redusere produksjonen og også USA ga klare signaler om at det var ønskelig med produksjonsbegrensning for å presse oljeprisene opp igjen. Staten hadde med andre ord ikke hastverk med å få avsluttet konflikten og streiken/lockouten trakk ut. Aksjonene kostet OFS mye og konflikten måtte stoppes på en eller annen måte. Arbeidsgiversiden så ikke ut til å ville fire. For å få en utvikling og helst presse igjennom en lønnsnemnd tok OFS ut alle norske arbeidere på Frigg-feltet, også de som arbeidet på britisk side og stoppet

*Catering sørget for god og rikelig med mat på Valhall.
Foto: BP*

dermed produksjonen på den britiske siden av feltet. Det fungerte etter planen.

Belasting ble for stor for regjeringen som fryktet konsekvenser for troverdigheten til Norge som gassleverandør. Etter to uker med lockout og streik, fremmet regjeringen den 25. april forslag om tvungen lønnsnemd og arbeidet ble umiddelbart gjenopptatt. CAF fikk ikke gjennomslag for noen krav og rammene fra LO/NAF-oppgjøret ble akseptert.

Lønnsoppgjøret hadde vist at den desentraliserte beslutningsstrukturen ikke ga OFS tilstrekkelig styring. På kongressen høsten 1986 ble organisasjonsstrukturen satt under debatt. De måtte finne en måte å få slutt på interne konflikter. OFS ble omorganisert slik at fagforbundene ble nedlagt og de enkelte klubbene ble direkte medlemmer i OFS. Dette medførte at OFS ble en overordnet fagforening med hovedavtale med arbeidsgiversiden, og som bestemte bruken av kampmidler. Dette hadde tidligere tillagt fagforbundene.

Dette har blitt sett på som det institusjonelle gjennombruddet og sluttproduktet fornorskingsprosessen og den statsinitierte disiplineringen av oljearbeiderne. Arbeidslivets urokråker var blitt tøylet – trodde man.

1990-årene

Industrien i verden var i 1990 preget av en økende globalisering, markedsliberalisme, utsetting av tjenester, prosjektiltsettinger og kontraktørvirksomhet. I Norge var det økonomisk krise og den største arbeidsledigheten etter andre verdenskrig. Høy og økende arbeidsledighet på slutten av 1980-årene framtvang tilpasninger etter den lånefinansierte festen midt i 1980-årene og oljeprisfallet i 1986. En ny konsensus i arbeidsdelingen i den økonomiske politikken ble etablert. Partene i arbeidslivet skulle sørge for moderate oppgjør, mens finanspolitikken ble benyttet til å holde arbeidsledigheten nede. Etter to år med lønnslov (1988–89) var inflasjonen dempet og fri lønnsdannelse igjen lov, men LO ønsket videreføring av moderasjonslinjen, de ville ikke gjenoppleve 1980-årenes uheldige utvikling.⁹

Men i OFS rådet ikke samme holdning. Her var forventningene til lønnsoppgjøret 1990 høye. Etter to år med lønnslov krevde arbeidstakerne noe igjen for moderasjonslinjen de hadde holdt under foregående oppgjør. På grunnplanet i OFS rådet en holdning for å gjenta opplegget fra 1981 med å streike seg til bedre vilkår om så streiken var ulovlig.

Forhandlingene var steile og etter tvungen mekling og møte hos kommunalministeren ble det streik. Etter 36 timer kom lønnsnemnden. Det var som ventet, men arbeiderne ble likevel overrasket over at avgjørelsen kom så raskt.

OFS mistet styringen over egne rekker og offshorearbeiderne fortsatte i en ulovlig aksjon. Arbeidsgiverne var godt forberedt, de sørget for minimum bemanning, samtidig med flest mulig ledere på jobb offshore. Enkelte steder stengte de telefonlinjene, og flere; særlig Statoil, truet med oppsi-

gelser. Etter en uke måtte de streikende gi seg etter et sviende nederlag. Represaliene som fulgte la grobunn for en langvarig mistillit og bitterhet mellom OFS og operatørselskapene. Men det dempet også streikeviljen. 28 arbeidere ble sagt opp. Statoil, hvor 20 av de oppsagte hadde arbeidet, kom med krav om at hvis de skulle ha jobben tilbake måtte OFS gå til disiplinærforføyninger mot de reelle streikelederne. OFS gikk med på dette, men beslutningen førte til misnøye blant medlemmene og følgen ble at også ledelsen i foreningen måtte gå.

Mellom 1990 og 1996, i perioden dominert av solidaritetsalternativet, gikk de fleste oppgjør uten konflikter – men det er ikke dermed sagt de var rolige – fagforeningene gikk hardt ut mot hverandre. Men OFS var svekket etter streiken i 1990 og spliden internt forsvant aldri. Den skapte snarere grobunn for det som skulle komme.

Krav om 100 000 medlemmer?

Et korporativt system innebærer at det er et nært samarbeid mellom yrkesorganisasjonene og staten. Organisasjonene deltar i statlige råd og utvalg og det utvikles formelle og uformelle bånd mellom de forskjellige aktørene. Organisasjonene må akseptere rammene staten trekker opp for den økonomiske politikken, og må forplikte medlemsmassen på det samme. Fagbevegelsen får innflytelse, samtidig som den blir sterkere knyttet til statens politikk. Det fører til begrensninger på grunnplanets mulighet til å mobilisere mot den statlige politikken.

OFS ble av mange sett på som en trussel mot det dette systemet, både gjennom at foreningen ikke var bundet opp i et forpliktende samarbeid og på grunn av kampviljen som de viste gjennom streiker og ulovlige aksjoner. Både regjeringen og flere av de store organisasjoner i arbeidslivet ga uttrykk for at det var for lett å streike i Norge og at små og uavhengige fagforeninger førte en uansvarlig lønnskamp. Både LO og NHO fremmet forslag om hvordan forhandlingsretten og streikeretten kunne begrenses. Fra arbeidsgiversiden ble det uttrykt ønske om at fagforeningene måtte ha en medlemsmasse på 100 000 medlemmer for å ha forhandlings- og konflikttrett, samt være landsdekkende.

Arbeidsrettsrådet ble bedt av Kommunal- og arbeidsdepartementet om å foreta en vurdering av de prinsipper som lå til grunn for arbeidstvistloven, med særlig vekt på forholdene der det var flere konkurrerende tariffavtaler innen samme område. De kom i en rapport fra 1993 fram til samme konklusjon som NHO, en hovedorganisasjon burde ha over 100 000 medlemmer

*Klistremerke brukt i den opphetete debatten.
Foto: Jan A. Tjemsland/NOM*

for å kunne forhandle eller gå i streik. De foreslo i tillegg at en hovedorganisasjon måtte binde sine medlemsforbund og selv ha det avgjørende ordet ved en arbeidskamp.¹⁰

Forslaget var omstridt. OFS var riktignok definert som landsdekkende, men hadde ingen mulighet til å oppfylle kravet om 100 000 medlemmer.

De omfattende endringene i Arbeidstvistloven ble drøftet, men etter en lang og til dels opphetet diskusjon besluttet Stortinget ikke å videreføre forslagene. Men utspill fra både NHO, LO og arbeidsrettsrådet sier noe om stemningen i arbeidslivet på 1990-tallet og hvordan små, uavhengige kamporganisasjoner ble sett på og Arbeidsrettsrådets rapport fikk også stor påvirkning på kommende års konflikter i OFS.

De interne konfliktene tar overhånd

OFS hadde vært preget av indre stridigheter. Det hadde vært både personlige uoverstemmelser, motsetninger mellom sør og nord i Nordsjøen (mellom Ekofisk-komiteen og SaF), mellom store og små klubber, og en betydelig uenighet i forbindelse med utvidelse av medlemsgrunnlaget. ABC sto på Ekofisk-komiteens side.^{11,12}

Et av de vanskelige spørsmålene gjaldt utvidelse av medlemsgrunnlaget. Skulle entreprenøransatte som utførte arbeid i Nordsjøen bli medlemmer? Fra starten var OFS en organisasjon bare for operatøransatte, men organiserte etter hvert også ulike grupper entreprenøransatte som arbeidet på norsk sokkel. For at OFS skulle få tariffavtale for nye grupper ble andre grupper tatt ut i sympatistreik. Dette var en belastning for etablerte klubber, blant dem ABC.

Framtidig organisasjonsform ble satt under debatt både i OFS og i klubbene. ABC fremmet allerede til kongressen i 1994 forslag om å snakke med NOPEF, men ble nedstemt.

På sentralstyremøtet 30. august 1995 ble det vedtatt at organisasjonsdebatten skulle gjennomføres i regi av OFS og det ble nedsatt et utvalg for å forberede saken med sikte på kongressvedtak om organisasjonstilhørighet i 1996.

SaF valgte sin egen vei og utarbeidet i 1995 forslag om intensjonsavtale om samarbeid mellom dem og YS. SaF gikk til uravstemning som resulterte i flertall for utmelding av OFS og innmelding i YS. OFS hadde ikke forhandlingsrett for landansatte og SaF ønsket en organisasjon som kunne ta vare på alle grupper innenfor olje og energi sektoren, være seg på havet, på kontor på land, raffinerier eller mulige framtidige gasskraftverk. Dette ville være i tråd med utviklingen hos operatørselskapene. Dette mente SaF enklest kunne oppnås gjennom YS. Etter uravstemningen kunne SaF melde seg ut av OFS på vedtektsmessig måte ved å holde ny uravstemning etter seks måneder.

Både LO og YS er landsdekkende hovedorganisasjoner. LO har tradisjonelt sett hatt et tett samarbeid med Arbeiderpartiet, og har vært organisert i industriforbund. Det vil si at medlemmene omfattet alle arbeiderne innen

en industri eller bransje. YS på sin side er en partipolitisk uavhengig organisasjon og organiseres i både yrkes- og industriforbund. Både OFS, senere SAFE – Sammenslutningen av Fagorganiserte i Energisektoren og NOPEF – Norsk Olje- og Petrokjemisk Fagforbund, senere Industri Energi er forbund som tar høyde for å organisere alle ansatte innen energisektoren.

SaF med leder Terje Nustad i spissen startet så en kampanje for å melde hele OFS inn i YS. De truet med at dersom dette ikke ble gjort ville SaF gå ut av OFS og fagforeningen ville stå igjen svekket. SaF var den klart største klubben i OFS. Terje Nustad gjestet ABC sitt årsmøte og argumenterte for YS. Her vant han ikke gehør. ABC ønsket et fortsatt uavhengig OFS og på årsmøte 19. januar 1996 fattet klubben følgende vedtak:

«Årsmøte i ABC har besluttet å arbeide for å opprettholde Oljearbeidernes Fellessammenslutning (OFS) i sin nåværende form. Amoco Bedrifts Club vil i 1996 ha ledervervet i områdeutvalget for operatøransatte, og vil her være en pådriver for å videreutvikle OFS.» Operatørområdet i OFS, som var et samtaleforum for operatøransatte uten besluttende myndighet, vedtok 1. mars 1996 (med unntak av SaF) å arbeide for et samlet OFS som kunne fortsette å framstå som et selvstendig alternativ til hovedorganisasjonene.

Selv om det var enighet i operatørområdet om å fortsette et uavhengig OFS, fortsatte spenningene mellom operatørområdet og det sittende styret. Og folk sto ikke i veien for å omtale ledelsen i krasse ordelag. Gubbevelde, navlebeskuende, ser for mye bakover, selvopptatte, var karakteristikker SaF brukte om styret i et intervju med Bergens Tidende.¹³

SaF fikk støtte fra OFS klubben i Hydro. I brev som gikk ut til medlemmene fra OFS Hydros styre i 1996 oppsummerer det mange følte: «Pr. i dag har vi så store konflikter internt i OFS sentralt at det er veldig vanskelig å se at de er i stand til å ivareta våre medlemmer sine interesser på sokkelen. OFS er en organisasjon hvor det har pågått store personlige intriger, der personlig prestisje går foran foreningens ve og vel. Likedan har de store foreningene en tendens til å «ikke» å akseptere lovlig fattet vedtak. [...] Til dels udemokratiske styringsformer lover ikke noen stor framtid som organisasjon. Denne usikkerheten har ført til handlingslammelse, tåpelige utspill og medlemsflukt.» I brevet anbefalte styret i OFS Hydro at medlemmene vurderte om OFS var en organisasjon de ønsket å være tilsluttet i framtiden.¹⁴ Styret ønsket tillatelse til å starte forhandlinger med NOPEF avd. 130, avdelingen som organiserte de ansatte i Norsk Hydro.

Den siste streiken

Midt oppe i maktsпилlet i OFS gikk foreningen inn for streik for medlemmer innen konstruksjon og vedlikehold. Kravet fra OFS var egen tariffavtale for disse gruppene. Både for å få større tyngde og som en konsekvens av arbeidsrettsrådets innstilling rekrutterte OFS på 1990-tallet vedlikeholdsarbeider som jobbet vekselvis på land og offshore. Våren 1996 tok OFS flere av dem ut i streik med krav om tariffavtale også for dem.

NHO nektet å opprette egen avtale med OFS, arbeidsgiverne mente at Fellesforbundet allerede hadde avtalerett i selskapene og de var langt flere. Arbeidstakerorganisasjoner hadde rett til å bruke streik og andre kampmidler for å tvinge arbeidsgiverne til å inngå avtale, men det stilte store krav til samhold og styrke. OFS var en kamporganisasjon som var meget bevisst at deres medlemmer forvaltet nasjonalskatten – olje og gass rikdommen. For å få gjennomslag måtte det sterkeste virkemiddelet tas i bruk. Oljeproduksjonen på norsk sokkel måtte stenges! Da måtte operatøransatte tas ut i sympatistreik.

Til tross for uttrykt motvilje fra områdeutvalget for operatørklubbene vedtok arbeidsutvalget i april å ta ut medlemmer av enkeltklubber i sympatistreik til fordel for de streikende konstruksjons- og vedlikeholdsarbeiderne. Sympatistreik ville starte 16. april. Arbeidsutvalget i OFS hadde tatt avgjørelsen om sympatistreik, men etter avgjørelsen var tatt, reiste styret på påskeferie og overlot ansvaret for streiken til en ikke sentralt ansatt i organisasjonen. Den tillitsvalgte glemte, mot vedtatt framgangsmåte, å varsle de involverte klubbene. Måten ting ble gjort på førte til sterke reaksjoner fra blant annet ABC og første forsøk på sympatistreik ble stoppet med grunnlag i at den varslede konflikten ikke var godkjent av sentralstyret.

Arbeidsutvalget fikk deretter igjennom en godkjennelse i sentralstyret og sympatistreiken ble startet 4. mai med unntak av to klubber – Ekofisk-komiteen og ABC.

Ekofisk-komiteen vedtok i april 1996 ikke å delta i den varslede sympatistreiken. De ønsket ikke å delta i streik som rammet installasjoner deres egne medlemmer arbeidet på, hvis de ikke selv var med i beslutningen om aksjonen. De henviste til vedtektene fra 1993 som innebar en vetorett for Ekofisk-komiteen. OFS kalte dette streikebryteri og at Ekofisk-komiteen ikke fulgte en lovlig bestemt streik.

ABC stilte seg på linje med Ekofisk-komiteen og ba OFS ledelsen om å endre streikevarselet. Også ABC hadde, på linje med Ekofisk-komiteen, i sine vedtekter fra 1993 mulighet for å avstå fra sentralt pålagte krav om sympatistreik.

I 1994 nektet ABC, som følge av egne vedtekter å følge OFS sitt krav om sympatistreik. Det hadde ført til et oppvaskmøte. Den gang hadde Ekofisk-komiteen stått på OFS sin side og gått inn for iverksettelse av ABC for dårlig organisasjonsdisiplin. Men nå var de to foreningene samstemte. ABC mente at streiken var særdeles dårlig organisert og at avgjørelsen om å streike var tatt av toppledelsen uten involvering fra foreningene den ville ramme.

ABC trakk seg fra styret i OFS og i et brev av 30. april 1996 fra ABC til OFS står det: «Vi vil meddele arbeidsutvalget/sentralstyret at ABC legger ned sine verv i området-utvalget operatør som er en naturlig konsekvens av å gå imot sentralstyrets vedtak om å gå til sympatiaksjoner den 4.5.96 og 5.5.96.» Undertegnet Ingar Haugeberg – Leder ABC.

I en pressemelding datert 3. mai 1996, skriver samme Ingard Haugeberg at «grunnlaget for å avstå fra en sympatistreik ligger i den totale mangel på forberedelse, koordinering og informasjon fra OFS sentralt til ABC-styret. Eksempelvis kan nevnes at ABC først ble informert av bedriftsledelsen om at våre medlemmer på Valhall skulle delta i streik,» avsluttes pressemeldingen.

I pressemeldingen kom det fram at ABC mente at det var lite klokt å gå til streik i en periode med intern uro, hvor flere klubber vurderte utmeldelse og hvor forbundet sto svakt blant sine medlemmer. ABC-klubben var klar over at eksklusjon fra OFS var en mulighet – «Nå gjenstår det bare å se om sentralstyret OFS ekskluderer oss 10. mai.»¹⁵

Sandblåsing og vedlikehold på Valhall QP. Foto Jan A. Tjemsland/NOM

Eksklusjoner – begynnelsen på slutten

Og eksklusjonene kom. Samtlige styremedlemmer i Ekofisk-komiteen og ABC ble ekskludert fra OFSs sentralstyre med begrunnelse at de ikke ville etterkomme pålegget om å delta i sympatistreiken.¹⁶ Ekofisk-komiteen valgte som konsekvens å anse seg som utelukket fra OFS. Styre i Ekofisk-komiteen hadde allerede i april 1996 gått inn for å melde klubben ut av OFS. Dette skulle avgjøres gjennom en uravstemning i juli.

ABC valgte å anke vedtaket til en varslet ekstraordinær kongress. Eksklusjonsvedtakene ble underkjent på OFSs ekstraordinære kongress 28. mai 1996. Det ble på samme kongress uttrykt mistillit til det daværende sentralstyre og det ble valgt et nytt. Ny leder ble Oddleiv Tønnesen, med Terje Nustad som nestleder. Begge var tilhengere av medlemskap i YS.

Ekofisk-komiteen betraktet seg som en ekskludert klubb og søkte medlemskap i NOPEF. (De ble assosiert medlem fra mai 1996 og medlem fra 1998. Tvisten mellom Ekofisk-komiteen og OFS ble løst ved rettsforlik 18. mars 1998 i Gulating lagmannsrett.)

Sympatiststreiken hadde vært særs dårlig organisert og måtte avblåses etter ni dager. Da hadde klubbene på Statfjord, i Hydro og i BP allerede avsluttet streiken på eget initiativ.

Organisasjonsdebatten som hadde startet i 1995, fortsatte og det ble klart at som framtidig organisasjonsform av OFS forelå tre muligheter – enten å beholde og utvikle den etablerte organisasjonsform eller melde seg inn i YS eller NOPEF. Valgene må ses i lys av Arbeidsrettsrådets forslag om at en hovedorganisasjon skulle være landsomfattende med minst 100 000 medlemmer og kunne binde sine medlemmer i tariffsammenheng og ved bruk av lønnskamp.

Det ble utarbeidet diskusjonsmateriale og avholdt to tillitsmannskonferanser i september hvor både YS og NOPEF deltok. ABC ønsket et videre selvstendig OFS, men støttet en bred og grundig debatt om ulike alternativer, men de opplevde at organisasjonsdebatten i OFS bar preg av at den nye ledelsen kun så tilslutning til YS som aktuelt.¹⁷

ABC begynte å se sitt primærønske – et fortsatt selvstendig OFS – som uopnåelig og i september 1996 ble det utarbeidet forslag til avtale for innmelding av ABC i NOPEF.¹⁸

På OFS-kongressen 31. oktober til 1. november vedtok sentralstyret forslag om å anbefale medlemmene gjennom uravstemning å si ja til at OFS søkte medlemskap i YS. ABCs delegater stemte mot. Ingard Haugeberg, formann i ABC, fremmet forslag at det skulle holdes to uravstemninger om tilknytning til YS med seks måneders mellomrom. Det var kravet for utmelding av OFS, og det samme burde kreves for innmelding i YS. Forlaget ble forkastet med stort flertall. I juni 1996 hadde ABC fremmet forslag til kongressen om at det – dersom det ble vedtatt at OFS skulle slutte seg til en hovedorganisasjon – skulle være tilstrekkelig med en uravstemning for å melde en klubb ut av OFS. Forslaget hadde ikke utsikt til å bli vedtatt og ble trukket uten avstemning.¹⁹

Da OFS stemte for å gå inn i YS, gjennomførte ABC en uravstemning blant egne medlemmer om hvilken organisasjon de burde tilknyttes; YS eller NOPEF. 80 medlemmer stemte, av de stemte en blankt, to for YS og 77 stemte for NOPEF. Et overveldende flertall av ABCs medlemmer ønsket altså å følge Ekofisk-komiteen inn i NOPEF.

Uravstemning

I januar 1997 gjennomførte OFS sin uravstemning på spørsmålet om foreningen skulle innlemmes i YS. Det var lav valgdeltakelse, noe som i første rekke skyltes at Ekofisk-komiteens medlemmer fortsatt var registrert som medlemmer, men de betraktet seg selv som ekskludert og avsto derfor fra å stemme.

29. januar 1997 besluttet styret i ABC å se bort fra OFS sine vedtekter om krav av to uravstemninger med seks måneders mellomrom for å melde seg ut av OFS. ABC valgte å følge egne vedtekter som sa at det skulle gå 30 dager fra styrevedtak til ABC meldte overgang til NOPEF. Hvis noen av medlemmene hadde motforestillinger måtte de gi tilbakemelding innen tidsfristen løp ut. Årsaken til utmeldelsen ble oppgitt å være at grunnlaget for det opprinnelige medlemskapet i OFS hadde falt bort da foreningen gikk bort fra å følge den frie og uavhengige forbudslinjen med å melde seg inn i YS.²⁰

ABC fikk raskt tilbakemelding fra OFS i form av et krast brev hvor det ble stilt spørsmål om ABC sin demokratiske organisasjon og om seriøsiteten. Tre krav ble listet opp: ABC sitt styrevedtak av 29.1.97 måtte trekkes tilbake i sin helhet, ABC skulle forholde seg til Hovedorganisasjonens vedtekter og OFS krevde skriftlig tilbakemelding inne 12 dager.²¹ OFS varslet samtidig om at de ville reise sak for å få en rettslig avgjørelse av tvisten.²²

ABC nektet å etterkomme kravene fra OFS og forsvarte seg med at OFS valgte å gå inn i YS på en uravstemning med simpelt flertall. Fra og med 3. mars 1997 anså ABC seg som tilsluttet NOPEF og all korrespondanse til ABC måtte fra da gå gjennom NOPEF.

Rettsakene begynner

Saken var ikke slutt med det. OFS tok ut forliksklage 23. april 1997 med påstand om at ABC var medlem av OFS. Ved Stavanger forliksråds dom ble ABC frifunnet, i første rekke basert på reservasjonsretten. Forliksrådet skrev: «selv om et stort flertall av OFS' medlemmer ved uravstemning, viste seg å ønske at foreningens basis som frittstående organisasjon skulle opphøre, og foreningen ikke lenger være frittstående, kan dette ikke frata enkeltmedlemmers/klubbers rett til reservasjon mot å bli stående i foreningen OFS, når grunnlaget for dens opprinnelige dannelse er fjernet.»²³

OFS brakte saken inn for Stavanger byrett, som også frifant ABC og dømte OFS til å betale saksomkostninger. OFS påanket dommen til Gulating lagmannsrett som kom til en annen konklusjon. I domsslutningen sto det at ABC var medlem av OFS, og at ABC måtte betale saksomkostninger både for lagmannsretten og for byretten, 105 875,- kroner.

Selv om ABC anså seg som tilsluttet NOPEF fikk foreningen ikke bruke LO sin advokat. For LO var dette en vanskelig sak. LO ønsket på mange måter en dom til fordel for OFS, det ville sikret deres egen barriere mot utmeldelser. ABC hadde forutsatt dette og funnet en ekstern advokat, som NOPEF riktignok betalte for.²⁴

ABC påanket lagmannsrettens dom til Høyesterett på grunnlag av feil rettsanvendelse og feil i faktum.²⁵ Høyesteretts dom falt 26. april 2001. Høyesterett kom fram til at ABC sin utmelding av OFS var vedtektsstridig og at det var på det rene at ABC meldte seg ut av OFS uten å følge fremgangsmåten nedtegnet i vedtektene siden det kun ble avholdt en uravstemning, ikke to som vedtektene sa.

NORGES HØYESTERETT

Spørsmål om en lokal fagforening kan melde seg ut av et fagforbund ved vedtektsforandring

Norges domstolar > Norges Høyesterett > Avgjørelser > Avgjørelser 2001 > Spørsmål om en lokal fagforening kan melde seg ut av et fagforbund ved vedtektsforandring

26.04.2001, 2000/328, sivil sak, anke

Autaleieven 5 36

Ansattes Bedrifts Club (advokat Thomas Smedsvåg) mot Utarbeidernes Fellessammenslutning (advokat Bent Endresen)

Domstolene: Delve, Rode, Utgård, Kleber-Mohr, Holmøy

Etter at den frittstående fagforeningen OFS meldte seg inn i hovedorganisasjonen YS, meldte medlemsklubben ABC seg ut av OFS uten å følge vedtektenes bestemmelser om utmelding. Vedtektenes bestemte at utmelding bare kunne skje etter to uravstemninger med minst seks måneders mellomrom og med to tredelers flertall ved begge uravstemningene. ABC avholdt bare én uravstemning i desember 1996 og meldte seg ut for OFS ble medlems av YS i mars 1997. Dersom ABC skulle fulgt den vedtektsbestemte frangangsmåten, ville uravstemning nr. 2 ikke kunne holdes for etter at også ABC hadde blitt medlem av YS.

ABCs tyngste argument for å gjennomføre en utmelding så raskt som det ble gjort, med bare en avstemning var at det ville få alvorlige følger for ABC som klubb om den – mot vilje til det store flertall av medlemmene – skulle bli medlem av YS, selv om det bare ville være for en kortere periode fram til en annen uravstemning seks måneder etter den første. Høyesterett så at ABC befant seg i en vanskelig situasjon, men mente at det ikke var nok til å sette vedtektene til side.

Selv om Høyesterett ikke kunne gi ABC medhold i at klubben var berettiget til å melde seg ut 3. mars 1997, innebar ikke det at OFS ble gitt medhold i at ABC ennå var medlem av OFS, så lenge etter at ABC foretok sin vedtektsstridige utmelding.

Imidlertid kom Høyesterett til at det ikke var mulig å avsi dom for at ABCs medlemskap i OFS fortsatt besto. Det ble vist til at ABC og OFS per da var medlem av hver sin hovedorganisasjon og at denne ordningen hadde fungert siden utmeldingen. Med bakgrunn i situasjonen anså Høyesterett at det både ville være urimelig og ha liten mening å erklære at medlemskapet fortsatt besto.

På grunn av det overveldende flertallet i ABC sin uravstemning kom Høyesterett videre fram til at en ny uravstemning etter seks måneder ville gitt tilstrekkelig flertall i samme retning. Høyesterett valgte på det grunnlaget å fastsette et slutt punkt for medlemskapet i OFS til 30. juni 1997 – seks måneder etter ABC sin uravstemning. Saken var dermed delvis vunnet, delvis tapt for begge parter. Saksomkostninger ble ikke tilkjent noen av partene, men ABC måtte betale medlemskontingent til OFS for sine medlemmer for perioden 3. mars 1997 til 30. juni 1997.

Dermed var ABC sin tid i OFS over. ABC var medlem av NOPEF, og da Amoco og BP fusjonerte, fortsatte ABC som klubb for ansatte på Valhall, men skiftet navn fra Amoco Bedrifts Club til Ansattes Bedriftsklubb.

Noter

- 1 Gunnarsen, Harald, «Fagforeninga som ikkje let seg temje», Upub. Masteroppgave. UiB 2012: 72
- 2 Smst.: 75
- 3 Kulturminne-Ekofisk.no
- 4 Gunnarsen, Harald, «Fagforeninga som ikkje let seg temje», Upub. Masteroppgave. UiB 2012: 69
- 5 Smst.: 93
- 6 Sejersted 2002: 197
- 7 Gunnarsen 2012: 116
- 8 www.kulturminne-statfjord.no
- 9 Per Kleppe, Fafo-rapport, Samfunnskontrakt. Solidaritetsalternativet fortid og framtid. 1999
- 10 NOU 1996: 14. Prinsipper for ny arbeidstvstlov.
- 11 Høyesterett dom - HR-2000-328 – Rt-2001-603 (114-2001)
- 12 De Facto, mars 1996, Ved en skillevei.
- 13 Bergens Tidende 14. februar 1996, Oljearbeiderne splittet.
- 14 OFS i dag. Udatert brev til medlemmene av OFS Hydro, signert Oddvar Karlsen, leder. ABC arkiv, perm ABC uravstemning, eske 4066.
- 15 Pressemelding, 3. mai 1996 fra Ingard Haugeberg, klubbleder ABC. *ABC – hvorfor vi trosser OFS*. ABC arkiv, perm ABC uravstemning, eske 4066.
- 16 Brev fra OFS ved leder Petter Chr. Bonde til Ingard Haugeberg, 10. mai 1996. ABC arkiv, perm ABC uravstemning, eske 4066.
- 17 Skriv fra Ingard Haugeberg, datert 22. september 2000. ABC arkiv, boks 4066
- 18 Dom i Norsk høyesterett, avsatt 26. april 2001. Sak nr. 2000/328, sivil sak, anke. ABC arkiv.
- 19 Smst.
- 20 Styrevedtak av 29.01.97. Undertegnet Ingard Haugeberg, Jan Hveinnis og O. Johansen
- 21 Brev av 3. februar 1997 fra OFS til ABC-styret. Undertegnet Terje Nustad, Leder.
- 22 Dom i Norsk høyesterett, avsatt 26. april 2001. Sak nr. 2000/328, sivil sak, anke. ABC arkiv.
- 23 Sak nr. 9700761. Utskrift av forhandlingsbok for forliksrådet i Stavanger. 2. august 1997.
- 24 Intervju med Ingard Haugeberg
- 25 Dom i Norsk høyesterett, avsatt 26. april 2001. Sak nr. 2000/328, sivil sak, anke. ABC arkiv.